

SUN'YIY INTELLEKT SOHASIDA AQSH VA XITOIY RAQOBATINING ZAMONAVIY XUSUSIYATLARI

O'ktamova Kumush O'ktamovna

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti

Tayanch doktoranti

Annotatsiya: AQSH va Xitoy yuqori texnologiyalar sohasidagi global yetakchilik uchun kurashayotgan ikki asosiy davlat hisoblanadi. Ushbu raqobat endi faqat texnologiya yoki biznes manfaatlari bilan cheklanmay, balki milliy xavfsizlik, iqtisodiy barqarorlik, geosiyosiy ta'sir va xalqaro tartibot masalalari bilan ham chambarchas bog'lanib ketdi. Har bir mamlakat asosiy texnologik jabhalarda hukmronlik qilishga intiladi, bunda nafaqat iqtisodiy foyda, balki geosiyosiy ta'sir ko'rsatish imkoniyatini ham ko'radi. AQSH tomonidan yuqori samarali chiplar eksportiga nisbatan cheklovlarning kuchaytirilishi va Xitoyning texnologik mustaqillikka intilishi bu raqobatning yangi bosqichga chiqqanini ko'rsatmoqda. Ushbu tezisda sun'iy intellekt sohasida AQSH va Xitoy o'rtasidagi raqobatning zamonaviy xususiyatlari tahlil qilingan. Tahlil davomida texnologik suverenitet, raqamli geosiyosat, innovatsion ekotizimlar raqobati, yarim o'tkazgichlar sanoati, harbiy sohada sun'iy intellekt texnologiyalarining qo'llanilishi hamda global texnologik yetakchilik uchun kurashning asosiy yo'nalishlari o'rganilgan.

Kalit so'zlar: AQSH, Xitoy, sun'iy intellekt, texnologik raqobat, raqamli geosiyosat, yarim o'tkazgichlar sanoati, innovatsiyalar, texnologik suverenitet, raqamli iqtisodiyot, ekotizimlar raqobati.

Аннотация: Соединенные Штаты и Китай — две основные страны, конкурирующие за глобальное лидерство в области высоких технологий. Эта конкуренция уже не ограничивается технологическими или коммерческими интересами, а тесно переплетена с вопросами национальной безопасности, экономической стабильности, геополитического влияния и международного порядка. Каждая страна стремится доминировать на ключевых технологических фронтах, видя в этом не только экономические выгоды, но и возможность оказывать геополитическое влияние. Ужесточение ограничений на экспорт высокопроизводительных чипов со стороны США и стремление Китая к технологической независимости свидетельствуют о том, что эта конкуренция вышла на новый этап. В данной работе анализируются современные особенности конкуренции между США и Китаем в области искусственного интеллекта. Анализ рассматривает основные области: технологический суверенитет, цифровая геополитика, конкуренция между инновационными экосистемами, полупроводниковая промышленность, применение технологий искусственного интеллекта в военной сфере и борьба за глобальное технологическое лидерство.

Ключевые слова: США, Китай, искусственный интеллект, технологическая конкуренция, цифровая геополитика, полупроводниковая промышленность, инновации, технологический суверенитет, цифровая экономика, конкуренция экосистем.

Abstract: The United States and China are two major countries competing for global leadership in high technology. This competition is no longer limited to technological or commercial interests, but is closely intertwined with issues of national security, economic stability, geopolitical influence, and international order. Each country seeks dominance on key technological fronts, seeing in this not only economic benefits but also the opportunity to exert geopolitical influence. Tightening restrictions on the export of high-performance chips by the United States and China's pursuit of technological independence indicate that this competition has entered a new phase. This paper analyzes the current characteristics of the competition between the United States and China in the field of artificial intelligence. The analysis examines key areas: technological sovereignty, digital geopolitics, competition between innovation ecosystems, the semiconductor industry, the application of AI technologies in the military sphere, and the struggle for global technological leadership.

Keywords: USA, China, artificial intelligence, technological competition, digital geopolitics, semiconductor industry, innovation, technological sovereignty, digital economy, ecosystem competition.

XXI asrning uchinchi o'n yilligiga kelib sun'iy intellekt iqtisodiy taraqqiyot, harbiy salohiyat, innovatsion rivojlanish va davlat qudratini belgilab beruvchi muhim omilga aylandi. Sun'iy intellekt (SI) texnologiyalari iqtisodiyot, mudofaa, tibbiyot, ta'lim, moliya va davlat boshqaruvi sohalarida chuqur transformatsiya jarayonlarini yuzaga keltirmoqda. Shu sababli mazkur sohada yetakchilik qilish davlatlarning milliy qudrati, iqtisodiy raqobatbardoshligi va geosiyosiy ta'sirini belgilovchi muhim omilga aylandi.

Aynan hozirgi davrda sun'iy intellekt sohasidagi eng keskin raqobat AQSH va Xitoy o'rtasida kuzatilmoqda. Agar XX asrda davlatlar o'rtasidagi raqobat harbiy qudrat yoki tabiiy resurslar ustidan nazorat qilish bilan belgilangan bo'lsa, XXI asrda raqobat innovatsiyalar, ma'lumotlar, algoritmlar va yuqori texnologiyalar sohasiga ko'chmoqda. Shu nuqtayi nazardan, AQSH va Xitoy o'rtasidagi sun'iy intellekt raqobati zamonaviy xalqaro munosabatlarning muhim geostrategik yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. AQSH uzoq yillardan buyon global innovatsion tizimning markazi hisoblanadi. Google, Microsoft, OpenAI, NVIDIA, Amazon, Meta, IBM kabi texnologik gigantlar aynan AQSHda shakllangan. Ushbu kompaniyalar nafaqat ilmiy tadqiqotlar sohasida, balki generativ sun'iy intellekt, katta til modellari (LLM), bulutli hisoblash texnologiyalari va yuqori samarali hisoblash tizimlarini rivojlantirishda ham yetakchi o'rinni egallab kelmoqda. NVIDIA kompaniyasi tomonidan ishlab

chiqarilayotgan yuqori unumli chiplar zamonaviy SI modellarining asosini tashkil etadi. Shu sababli AQSH 2022–2025 yillarda Xitoyga yuqori texnologiyali mikrochiplar eksportini cheklash bo'yicha bir qator choralarni qabul qildi. MIT, Stanford, Harvard, Carnegie Mellon kabi universitetlar sohasida fundamental tadqiqotlarni amalga oshirmoqda. Shu bilan birga venchur kapital bozorining yuqori rivojlanganligi innovatsiyalarni tezkor tijoratlashtirish imkonini beradi.

2017 yilda Xitoy Davlat kengashi tomonidan qabul qilingan "New Generation Artificial Intelligence Development Plan" mamlakatning sun'iy intellekt sohasidagi uzoq muddatli strategiyasini belgilab berdi. Unga muvofiq, Xitoy 2030 yilga qadar dunyodagi eng yirik SI markaziga aylanishni maqsad qilgan. Xitoyning asosiy ustunligi aholi sonining kattaligi va katta hajmdagi ma'lumotlar bazasi hisoblanadi. Tencent, Alibaba, Huawei, Baidu, SenseTime kabi kompaniyalar sun'iy intellekt texnologiyalarini rivojlantirishda faol ishtirok etmoqda. Davlat tomonidan markazlashgan investitsiyalar va strategik rejalashtirish ham mazkur sohada jadal o'sishni ta'minlamoqda. Yarimo'tkazgichlar ishlab chiqarish zanjirining eng yuqori bo'g'ini bo'lgan mikrochiplar dizayni va grafik protsessorlar ishlab chiqarishda AQSH mutloq ustunlikni saqlab turgan bo'lsa-da, Xitoy ilg'or chiplar taqchilligini eski avlod yarimo'tkazgichlarini dasturiy optimallashtirish va parallel hisoblash algoritmlarini matematik modellashtirish orqali qisman kompensatsiya qilmoqda. Rivojlanayotgan davlatlar va global janub subyektlari kelajakda milliy raqamli infratuzilmani shakllantirishda G'arbning ochiq va liberal platformalari hamda Xitoyning arzon, samarali va markazlashgan texnologik paketlaridan birini tanlash geosiyosiy dilemmasiga duch kelmoqda. Masalan, Xitoy o'zining "Raqamli ipak yo'li" tashabbusi doirasida Yaqin Sharq va Afrika davlatlariga *Huawei* kompaniyasining "Aql-idrokli shahar" (*Smart City*) modellarini hamda *Baidu* (*Ernie Bot*) algoritmik ekotizimlarini faol eksport qilmoqda.

Xulosa qilib aytganda, sun'iy intellekt sohasidagi AQSH–Xitoy raqobati XXI asr xalqaro munosabatlarining asosiy strategik yo'nalishlaridan biriga aylanmoqda. Mazkur raqobat iqtisodiy o'sish, harbiy salohiyat, innovatsion rivojlanish va geosiyosiy ta'sir sohalari bilan uzviy bog'liqdir. AQSH hozircha fundamental tadqiqotlar, innovatsion ekotizim va yuqori texnologiyali kompaniyalar bo'yicha yetakchilikni saqlab turibdi. Biroq Xitoy davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanayotgan keng ko'lamli investitsiyalar, katta ma'lumotlar bazasi va sanoat salohiyati orqali mazkur farqni qisqartirmoqda. Kelgusi yillarda sun'iy intellekt sohasidagi raqobat algoritmlar raqobatidan ko'ra ko'proq ma'lumotlar, hisoblash infratuzilmasi, yarim o'tkazgichlar va raqamli standartlar uchun kurash shaklida namoyon bo'lishi kutilmoqda. Shu bois mazkur jarayonlarni o'rganish xalqaro munosabatlar nazariyasi, geosiyosat va raqamli iqtisodiyot sohalari uchun muhim ilmiy ahamiyatga ega hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Allison, G. (2017). *Destined for War: Can America and China Escape Thucydides's Trap?* Boston: Houghton Mifflin Harcourt.
2. Fehér, Z. (2024). *The Sources of American Conduct: U.S. Strategy, China's Rise, and International Order*. Tufts University, PhD Dissertation.
3. Doshi, R. (2021). *The Long Game: China's Grand Strategy to Displace American Order*. Oxford University Press.
4. Abdullayev, S. (2025). Competition between China and the U.S. in Technology Components (2018-2023). *Journal of International Relations*, 14(2), 45-62.
5. Paikin, Z. (2021). *Great Power Rivalry and the Structure of International Society: The US-China Conflict and the Future of Global Governance*. University of Kent, PhD Dissertation.

